

Anna-Maria Aurala & Jenna Kämäräinen

LAPSEN SOSIAALISEN TOIMINTAYM- PÄRISTÖN TUKEMINEN PIENRYH- MÄSSÄ

Päiväkodin työntekijöiden kokemuksia pienryh-
mätoiminnasta

Opinnäytetyö
Sosionomin koulutus

2017

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijät Anna-Maria Aurala & Jenna Kämäräinen	Tutkinto Sosionomi (AMK)	Aika Lokakuu 2017
Opinnäytetyön nimi Lapsen sosiaalisen toimintaympäristön tukeminen pienryhmässä Päiväkodin työntekijöiden kokemuksia pienryhmätoiminnasta		42 sivua 0 liitesivua
Toimeksiantaja Kotkan kaupunki		
Ohjaaja Auli Jungner		
Tiivistelmä <p>Tässä opinnäytetyössä tutkittiin lapsen sosiaalisen toimintaympäristön tukemista pienryhmässä. Työn tarkoituksena oli selvittää päiväkodin työntekijöiden (lastenhoitajien ja lastentarhaopettajien) kokemusten pohjalta, miten pienryhmän sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Toisena tutkimuskysymyksenä oli, miten työntekijät voivat vaikuttaa sosiaaliseen toimintaympäristöön. Työssä haluttiin haastaa päiväkodin työntekijät arvioimaan omaa työskentelyään kriittisesti ja kehittävästi, jotta muutkin alan ammattilaiset voisivat saada työkaluja omaan työskentelyynsä.</p> <p>Tutkimus sai alkunsa Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämishankkeesta "Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen". Hankkeen tavoitteena oli vahvistaa pienryhmäpedagogiikan toteuttamista Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksessa ja kehittää työntekijöiden arviointiosaamista. Tarve hankkeeseen oli noussut työelämän kehittämistyöstä sekä arjen palautteen kautta.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena käyttäen puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelut pidettiin kahdessa erikokoisessa Kotkan kaupungin päiväkodissa ja ne toteutettiin kahvipöytäkeskustelun muodossa. Haastattelut tallennettiin kahteen nauhoitusvälineeseen, jonka jälkeen ne litteroitiin ja luokiteltiin omien kysymystensä alle. Vastauksia vertailtiin keskenään ja yhtäläisyydet kirjattiin tähän opinnäytetyöhön.</p> <p>Päiväkodin työntekijöiden näkemysten mukaan pienryhmän sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista kokonaisvaltaisesti. Pienryhmässä lapsen havainnointi ja sitä kautta lapsen taitoja tukevan toiminnan suunnittelu on helpompaa. Pienryhmässä myös lapsen sosiaaliset taidot sekä ryhmässä toimimisen taidot kehittyvät paremmin. Toimivassa pienryhmässä toteutuu turvallinen ympäristö, jossa epäonnistuminen on sallittua ja jokainen uskaltaa harjoitella taitojaan. Työntekijät kokivat, että he voivat vaikuttaa pienryhmän sosiaaliseen toimintaympäristöön havainnoimalla, ohjaamalla, ennakoimalla, kannustamalla ja menemällä toimintaan mukaan.</p>		
Asiasanat Pienryhmätoiminta, toimintaympäristö, varhaiskasvatus, lastentarhanopettaja, lastenhoitaja		

Authors	Degree	Time
Anna-Maria Aurala & Jenna Kämäräinen	Bachelor of Social Services	October 2017
Thesis Title		
Supporting child's social environment in a small group Kindergarten employees' experiences of working in small groups		42 pages 0 pages of appendices
Commissioned by		
The city of Kotka		
Supervisor		
Auli Jungner		
Abstract		
<p>This thesis examined the supporting of a child's social environment within a small group. The purpose of this thesis was to find out how does a small group's social environment supports a child's growth, development and learning according to kindergarten employees (kindergarten teachers and nursery nurses). The second research question was: how can employees affect the social environment. This thesis wanted to challenge kindergarten employees to evaluate their own performance critically and constructively so that other professionals in the industry can gain new tools in their working.</p> <p>This thesis originated from the development project "Reinforcing of interpersonal small group pedagogy" started by the city of Kotka. The objective of the project was to reinforce the fulfillment of small group pedagogy and to develop employees' assessment of competence. The demand for this project had risen from development work in kindergartens and the feedback from everyday work.</p> <p>The research was executed qualitatively using semi-structured interviews. The interviews were held at two different sized kindergartens in the city of Kotka and they were executed in the form of a coffee table discussion. The interviews were recorded by two recording devices from which they were later transcribed and classified under the relevant interview questions. The answers were compared and the similarities were written in this thesis.</p> <p>According to kindergarten employees the social environment of small groups comprehensively supports a child's growth, development and learning. Observing a child and planning activities that supports the child's skills is easier within a small group environment. A child's social skills and the skills needed to work in groups also develop better in small groups. A working small group creates a safe environment where failing is allowed and everyone has the courage to practice their skills. The employees felt that they can affect a small group's social environment by observing, guiding, anticipating, encouraging and getting involved in the activities.</p>		
Keywords		
Small group activities, environment, early childhood education, kindergarten teacher, nursery nurse		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	VARHAISKASVATUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS.....	6
2.1	Päiväkodin työntekijät.....	8
2.2	Pienryhmätoiminta.....	9
3	SOSIAALINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	11
3.1	Sosiaaliset taidot ja niiden kehitys.....	14
3.2	Sosiaalisten taitojen tukeminen.....	16
3.3	Sosiaalisten taitojen haasteet.....	17
3.3.1	Kielenkehityksen vaikeudet.....	18
3.3.2	Neurologiset sairaudet ja kehitysvammat.....	19
3.3.3	Tunnetaitojen puutteet ja aggressiivisuus.....	20
3.3.4	Maahanmuuttajataustainen lapsi.....	21
4	PÄIVÄKODIN TOIMINNAN KEHITTÄMINEN.....	22
4.1	Tiimipalaveri.....	22
4.2	Reflektiivinen työ-ote.....	23
4.3	Lapsilähtöinen työskentely.....	23
5	AIKASEMMAT TUTKIMUKSET.....	24
6	TAVOITTEET JA TOTEUTUS.....	26
7	TULOKSET.....	28
8	ANALYYSI JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	33
9	POHDINTA.....	36
	LÄHTEET.....	39

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää päiväkodin työntekijöiden (lastenhoitajien ja lastentarhaopettajien) kokemusten pohjalta, miten pienryhmän sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Haastamme myös päiväkodin työntekijöitä arvioimaan omaa työskentelyään kriittisesti ja kehittävästi. Opinnäytetyömme avulla muutkin varhaiskasvattajat voivat saada työkaluja omaan toimintaansa.

Aiheemme nousi esiin yhtenä Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämishankkeen opinnäytetyön aiheista. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu toimii yhteistyökumppanina hankkeen toteutuksessa. Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen -hanke on lähtenyt käyntiin vuoden 2016 lopulla ja se on opetushallituksen rahoittama. Sen tavoitteena on vahvistaa pienryhmäpedagogiikan toteuttamista Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksessa sekä kehittää työntekijöiden arviointiosaamista. (Kääpä 2017.)

Hankekoordinaattorina toimii Tiina Kääpä, johon olimme ensimmäisenä yhteydessä. Otimme osaa hankkeen vertaistapaamiseen, jossa meille kerrottiin hankkeesta ja sen tavoitteista. Tiina auttoi meidät alkuun opinnäytetyön ideomisessa ja rajaamisessa sekä otti yhteyttä varhaiskasvatuksen yksiköihin. Opinnäytetyömme aihe oli alun perin nimeltään pienryhmä toimintaympäristönä. Päätimme rajata toimintaympäristön sosiaaliseen toimintaympäristöön, sillä fyysisestä toimintaympäristöstä oli jo tehty tutkimuksia. Rajasimme myös tutkimuksemme kohteeksi kaksi erikokoista Kotkan kaupungin päiväkotia, jossa pienryhmätoiminta sujuu ongelmitta. Meille nimettiin työelämäohjaajaksi päiväkodin johtaja toisesta näistä kahdesta tutkittavasta yksiköstä. Hän auttoi meitä haastattelujen organisoimisessa sekä muissa opinnäytetyötä koskevilla kysymyksissä. Saimme myös häneltä materiaalia hankkeen alussa tehdyistä kartoituksista.

Hankkeen tarve on noussut työelämän kehittämistyöstä sekä arjen palautteen kautta. Varhaiskasvatuksessa on siirrytty yhä enemmän pieniin ryhmiin suurien sijasta. Pienryhmätoiminnalla on havaittu olevan merkittäviä positiivisia vaikutuksia niin lapsen kuin työntekijöidenkin kannalta. Olemme molemmat

kiinnostuneet varhaiskasvatuksesta tulevaisuuden urasuuntautumisena. Tutkimuksen avulla saamme näkemystä päiväkotien pienryhmätoiminnasta ja työkaluja tulevaisuutta varten.

Opinnäytetyössä käsittelemme ensin teoriaa ja aiheista tehtyjä tutkimuksia. Teoria painottuu varhaiskasvatuksen tavoitteisiin ja toteutukseen. Teoriaan olemme avanneet päiväkodin työntekijät sekä tällä hetkellä paljon päiväkodeissa painotettua pienryhmätoimintaa. Käsittelemme päiväkodin työntekijöitä työssämme, koska tutkimuksemme on toteutettu päiväkodin työntekijöitä haastatellen. Näin lukija saa selvän kuvan siitä, minkälainen koulutustausta on päiväkodin työntekijöillä. Pienryhmätoiminta on olennainen opinnäytetyömme kannalta, koska kaikissa Kotkan päiväkodeissa toiminta järjestetään pienryhmissä. Lisäksi teoriassa on käyty läpi sosiaalista toimintaympäristöä, sosiaalisia taitoja ja niissä ilmeneviä haasteita. Näitä osa-alueita tarkastelemme työssämme, koska tutkimus suoritettiin tarkastellen päiväkodeissa olevia sosiaalisia toimintaympäristöjä ja niissä toimivia sosiaalisia suhteita. Viimeisessä teoriaosuudessa avaamme päiväkodin toiminnan kehittämistä ja erilaisia kehittämistoimenpiteitä. Toiminnan kehittäminen liittyy vahvasti opinnäytetyöhömme työntekijöiden reflektoinnin kautta.

2 VARHAISKASVATUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

Varhaiskasvatus on alle kouluikäisen lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, hoitoa ja opetusta. Pedagogiikkaa korostetaan varhaiskasvatuksessa erityisen paljon. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, oppimista ja kehitystä hänen ikätasonsa mukaisesti sekä edistää lapsen hyvinvointia. Varhaiskasvatus on myös lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa vahvistavat varhaiskasvatuksessa opitut erilaiset tiedot ja taidot. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. (Varhaiskasvatus 2015.)

Alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta, mutta vanhemmat voivat päättää lapsen osallistumisesta siihen. Ainoastaan koulua edeltävä esiopetus on tullut 1.8.2015 alkaen velvoittavaksi. Varhaiskasvatusta voidaan

järjestää päiväkodeissa, perhepäivähoidossa tai erilaisina kerho- ja leikkitoimintana. (Varhaiskasvatus 2015.)

Opetushallitus laatii ja päättää valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joiden pohjalta laaditaan paikallisesti varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatuksen perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen toteuttamista, järjestämistä ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Siinä määrittään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pohjautuvat oppimiskäsitykseen, jossa lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Oppimista tapahtuu joka paikassa ja lapsi oppii havainnoiden ja tarkkaillen ympäristöään sekä matkimalla toisten toimintaa. Liikunnan, leikin, taiteen, itseilmaisun ja erilaisten tehtävien kautta tapahtuu myös oppimista. Yhteisöön kuulumisen ja aikuisen ohjaus ja tuki ovat tärkeitä tekijöitä lapsen oppimisessa. Leikki on lasta motivoivaa ja innostavaa toimintaa, jonka avulla lapsi myös oppii erilaisia taitoja ja omaksuu tietoa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 20.)

Lasten ja perheiden tarpeet ovat varhaiskasvatuksen toteuttamisen lähtökohdina (Varhaiskasvatus 2015). Varhaiskasvatus koostuu lapsen kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta. Nämä ulottuvuudet painottuvat eri tavoin eri ikäryhmissä ja toimintamuodoissa. Kasvatuksen kautta lapselle välittyy arvoja, tapoja, normeja ja traditioita. Kasvatus ohjaa lapsia omiin mielipiteisiin, ajattelemaan kriittisesti ja toimimaan eettisesti. Kasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsen identiteetin muodostumista niin, että lapsi oppii ymmärtämään omien tekojensa vaikutukset muihin ihmisiin ja ympäristöön. Opetuksen tarkoitus on edistää lapsen oppimista. Lapsia innostetaan ja motivoidaan oppimaan uusia asioita ja oppimisessa hyödynnetään lapsen luontaista uteliaisuutta. Opetuksessa otetaan huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. Hoidolla tarkoitetaan lapsen perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Hyvän hoidon edellytyksenä on toimiva vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus

ja läheisyys. Tärkeää on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi. Päivittäiset tilanteet kuten ruokailu, pukeminen, riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat myös oppimistilanteita, joissa harjoitellaan muun muassa arjen hallintaa, oman hyvinvoinnin huolehtimista ja vuorovaikutusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 21.)

Päiväkodeissa ja perhepäivähoidoissa on käytössä varhaiskasvatussuunnitelma, joka täytetään jokaiselle lapselle henkilökohtaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman tarkoituksena on taata lapselle suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Sen lähtökohdaksi ovat aina lapsen oma etu ja tarpeet. Lapsen omat toiveet ja mielipiteet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmaa laatiessa. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteet pedagogiselle toiminnalle ja niitä tarkastellaan ja seurataan aika ajoin. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä lapsen huoltajan kanssa lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 10.)

2.1 Päiväkodin työntekijät

Päivähoidon tehtävät ovat muuttuneet aikojen saatossa päivittäisestä hoidosta yhä enemmän kasvatuksellisiin ja opetuksellisiin painotuksiin. Tämä sukupolvellinen muutos on myös nostanut ammattilaisten koulutustasoa. Varhaiskasvatuksessa työskenteleviä lastentarhanopettajia koulutetaan korkeakoulusektorilla, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Päivähoitajakoulutus on muuttunut toisella tasolla saatavaksi lähahoitajakoulutukseksi. Päiväkodeissa työskentelee kuitenkin monien ammattikuntien edustajia lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien tehtävissä. Lastentarhanopettajina toimii seminaari-, opisto- tai yliopistokoulutettuja lastentarhanopettajia, varhaiskasvatuksen maistereita, sosiaalikasvattajia ja sosionomeja. Lastenhoitajilla voi olla taustakoulutuksena lastenhoitajan, päivähoitajan, lähahoitajan tai lastenohjaajan koulutus. (Karila 2013, 22–23.)

Työntekijöiden ja lasten välisestä henkilömitoituksesta päiväkodissa säädetään valtioneuvoston asetuksella. Sen mukaan jokaista hoito- tai kasvatusteh-

tävässä työskentelevää työntekijää kohden voi olla enintään kahdeksan kokopäivähoidossa olevaa yli kolmevuotiasta lasta. Alle kolmevuotiaiden kohdalla tämä suhdeluku on enintään neljä lasta yhtä kasvattajaa kohden. Osapäivähoidossa olevia yli kolmevuotiaita lapsia taas saa olla 13 yhden kasvattajan vastuulla. Jos päiväkodissa on erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia, tulee tämä ottaa huomioon suhdeluvuissa, mikäli tällaisella lapsella ei ole erityistä avustajaa. (Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239.)

2.2 Pienryhmätoiminta

Suomalaiset päiväkodit ovat pedagogisilta toimintaympäristöiltään läpikäymässä voimakasta muutosta. 2000-luvulla päiväkodeissa on siirrytty pienryhmätoimintaan, joka muuttaa toimintaympäristöjen rakenteita uudella tavalla. (Raittila 2013, 69.) Vaikeudet lapsen kehityksessä, kuten kielessä, tarkkaavaisuudessa, tunne-elämässä ja sosiaalisissa taidoissa, ovat asettaneet haasteita varhaiskasvatuksessa työskentelylle. Myös oppimisvalmiudet ja kielenkehittyminen ovat olleet asioita, joissa lapset tarvitsevat tukea. Pienryhmät ja niissä toteutuvan lapsihavainnoinnin kehittäminen ovat antaneet työkaluja lapsen tarpeista lähtevän toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Kivijärvi & Ahlqvist 2005, 151–152.)

Pienryhmätoiminnan on todettu vahvistavan ja syventävän vuorovaikutusta (Järvinen & Mikkola 2015, 39). Sekä lasten että aikuisten kokemukset ovat vahvistaneet pienryhmätoiminnan tarpeellisuutta ja toimivuutta päiväkodin arjessa. Pienemmät ryhmät antavat paremman mahdollisuuden lapselle tulla näkyväksi yksilönä ja omana itsenään. Lapsen on myös helpompaa hallita omaa toimintaansa pienemmässä ryhmässä. Aikuisen on helpompi havainnoida ja suunnata lapsen toimintaa sekä tukea tätä kehityksessä. Pienryhmä antaa aikuiselle mahdollisuuden keskittyä paremmin yhteen lapseen ja kohdata lapset kokonaisvaltaisesti. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31– 32.)

Vuorovaikutuksen suunnittelu ja sen mahdollistaminen toimivat perustana pienryhmätoiminnalle. Vuorovaikutuksen avulla lapsi voi tukeutua aikuisen kannattelevaan vuorovaikutukseen silloin, kun sitä tarvitsee. Pienet ryhmät antavat lapselle paremman mahdollisuuden oppia suhteuttamaan omia taitojaan tilanteisiin sopiviksi. Pienessä ryhmässä lapsen on myös helpompi tunnistaa

omien tekojensa seuraukset ja vaikutukset muihin ihmisiin. Pienryhmätoiminnasta on ollut hyviä kokemuksia niin lasten kuin työntekijöiden kannalta. Pienryhmät mahdollistavat rauhallisemman arjen, mikä lisää lapsen hyvinvointia. Työntekijä voi aidosti keskittyä yksittäiseen lapseen, mikä taas parantaa työntekijän työhyvinvointia. (Mikkola & Nivalainen 2009, 33– 34.)

Pienryhmien on todettu edistävän sekä lasten että aikuisten työrauhaa. Pienryhmissä ilmapiiri on kiireetön, vuorovaikutuksellinen ja innostunut. Työmotivaatio ja keskittymiskyky lisääntyvät, kun asioihin voi rauhassa paneutua. Yleinen melutaso on pienryhmissä paljon pienempi kuin suuremmissa ryhmissä. Pienryhmätoiminta myös lisää vuorovaikutusta niin aikuisten ja lasten välillä kuin lasten keskuudessakin. Vastavuoroinen vuorovaikutus vahvistaa lasten tervettä itsetuntoa. Lapsen havainnointi on huomattavasti helpompaa pienryhmässä, jolloin pystytään ottamaan paremmin huomioon lasten yksilölliset tarpeet. Pienryhmässä aikuisen on helpompaa luoda luottamuksellisia suhteita lapseen. Pienryhmätoiminta mahdollistaa lapsen vahvuuksien esiin tuomisen, mutta myös taitojen harjoittelun. Nämä ovat selvästi yhteydessä lapsen terveen itsetunnon kehittämiseen. (Koivisto ym. 2005, 150.)

Pienryhmien muodostamisen tulisi perustua toiminnan tavoitteisiin sekä lasten kehityksellisiin tarpeisiin. Alle kolmevuotiaiden ryhmässä kasvattajien vaihtuvuuden on koettu kuormittavan lasta. Tämän vuoksi näissä ryhmissä tulisi ensin rakentaa pysyvä ja pitempikkestoinen suhde yhteen aikuiseen. Yli kolmevuotiaille lapsille tärkeämpää ovat leikki ja leikkikaverit. Ryhmät voidaan jakaa esimerkiksi iän mukaan ja niiden ei tarvitse olla samankokoisia. Niissä on huomioitava lasten leikki ja vuorovaikutustaidot. Pienryhmien kokoonpanojen ei tarvitse pysyä samana, mikäli huomataan haasteita vuorovaikutuksessa. Ryhmille voidaan valita omahoitaja tai vastuukasvattaja, mikäli se koetaan lasten iän ja kehitysvaiheen kannalta tarpeelliseksi. (Järvinen & Mikkola 2015, 42.)

Pienryhmätoiminta edellyttää onnistuakseen koko työyhteisön sitoutumista, jatkuvaa koulutusta sekä työntekijöiden välistä vuorovaikutusta toiminnan toteuttamisesta ja kehittämisestä. Työvuorot, työnjako, tilojen käyttö, jokaisen ammattitaidon hyödyntäminen ja suunnittelu-aika ovat asioita, joita täytyy työyhteisössä miettiä uudelleen. Onnistuneessa pienryhmätoiminnassa työnteki-

jöillä on luottamus toisiinsa sekä toistensa ammattitaitoon. Lastentarhanopettajilta vaaditaan luottamusta moniammatilliseen osaamiseen ja lastenhoitajilta luottoa omaan ammattitaitoon. Tiimin yhteinen suunnittelu-aika sekä tiimin sisäinen vuorovaikutus ovat suuressa osassa toiminnan onnistumisen kannalta. (Kivijärvi & Ahlqvist 2005, 151–152.)

Pienryhmissä toiminnan eriyttäminen on helppoa, mutta tiimin jäsenten on myös tiedettävä, mitä muissa pienryhmissä tehdään. Toiminnan suunnittelu pitää siis tehdä yhdessä, jotta kokonaisuus pysyy hallinnassa. Jokaisen työntekijän tulee selviytyä pienryhmän pyörittämisestä, mutta pedagoginen kokonaisvastuu on lastentarhanopettajalla. Työntekijöiden omaa osaamista kannattaa hyödyntää toimintaa suunniteltaessa ja tiimissä on myös jaettava osaaamista. Kokemuksen avulla on osoitettu, että kun jokaisella on vastuu oman pienryhmän toiminnasta, osaaminen ja ammattitaito vahvistuvat ja monipuolistuvat. (Mikkola & Nivalainen 2009, 36.)

Päiväkodin tilojen käyttö tulee suunnitella järkevästi pienryhmätoiminnassa. Oman ryhmän sisällä sekä koko päiväkodin sisällä täytyy suunnitella, mitä tilaa kukin pienryhmä tarvitsee. Jotta pienryhmätoiminta on mahdollista, täytyy tiloja käyttää porrastetusti. Yksi pienryhmä voi esimerkiksi ulkoilla, sillä välin kun toisella on toimintaa sisällä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 37.)

3 SOSIAALINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu jatkuvasti arjen käytännöissä. Monissa päiväkodeissa yli kolmevuotiaat lapset on jaettu noin 20 lapsen ja kolmen aikuisen ryhmiin. Erilaisia pieniä ryhmiä on hyödynnetty varhaiskasvatuksessa koko sen historian ajan, mutta vasta 2000-luvulla varhaiskasvatuksen ammattilaiset alkoivat puhua pienryhmätoiminnasta uudenaikaisena varhaiskasvatustyön organisointitapana. Pienryhmätoiminta muokkaa varhaiskasvatuksen fyysistä ympäristöä sekä pedagogista toimintaympäristöä. (Raittila 2013, 71–74.)

Varhaiskasvatuksessa toimintaympäristö muodostuu psyykkisten, fyysisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuudesta. Toimintaympäristöön kuuluvat mm.

lähiympäristö, tilat, materiaalit, välineet sekä ihmissuhteet. Toimintaympäristön koolla ei ole väliä, kunhan se muokataan huomioimaan lapsen ikätaso ja lapsen ajankohtaiset kiinnostuksen kohteet. Hyvässä ja toimivassa toimintaympäristössä lapsi haluaa kokeilla ja tutustua uusiin asioihin. Se myös kannustaa ja vahvistaa lapsen luonnollista liikkumista sekä innostaa lasta ilmaistamaan itseään erilaisin tavoin. (Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2008, 11–12.)

Hyvän toimintaympäristön luominen lähtee aikuisen ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä. On erittäin tärkeää ottaa lapsi mahdollisimman paljon mukaan esimerkiksi leikkiympäristön suunnitteluun, koska lapsi on paras asiantuntija leikeissä. Toimintaympäristön tulee olla sopivan haasteellinen ja muunneltavissa eri-ikäisille lapsille. Sitä voi muunnella välineiden, materiaalien ja aikuisen aktiivisen toiminnan avulla. Aikuisen tehtävänä on varmistaa, että toimintaympäristö tarjoaa lapselle mahdollisuuksia käyttää mielikuvitustaan, testata omia ideoitaan ja ilmaista itseään. (Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2008, 11–12.)

Lapsi voi toimia omana persoonallisuutenaan, jos hänellä on siihen kannustava ympäristö. Se edellyttää aikuiselta lapsen kuuntelemista ja huomioimista yksilönä. Hyvän toimintaympäristön tulee olla myös vuorovaikutussuhteita tarjoava, mutta lapselle tulee tarjota myös mahdollisuus omaan hetkeen ja työrauhaan. Aikuisen läsnäolo ja ripeä reagointi erilaisiin tilanteisiin antavat lapselle turvallisen tunteen. (Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2008, 12.)

Sosiaalinen toimintaympäristö on ihmisen verkostoihin liittyvää vuorovaikutusta. Lapsen sosiaalinen toimintaympäristö koostuu sosiaalisten taitojen harjoittelusta. Näillä harjoitteilla tarkoitetaan kielellisiä sekä ei-kielellisiä toimintoja, kuten esimerkiksi leikkiin meneminen, keskustelu- ja neuvottelutaidot, kontaktin ottaminen, kuunteleminen, auttaminen ja jakaminen. (Suokas & Viro-lainen 2012.) Lapsi syntyy perheeseen, joka toimii hänelle ensimmäisenä sosiaalisena toimintaympäristönä. Lapsi pääsee harjoittelemaan oppimaan uusia taitoja perheen parissa sekä muiden läheisten ihmisten kanssa. Sosiaalinen toimintaympäristö laajenee lapsen vanhetessa esimerkiksi silloin, kun lapsi aloittaa päivähoiton. Lapsi alkaa harjoitella sosiaalisia taitojaan muiden lasten

ja aikuisten kanssa. Sosiaalinen osaaminen voi laajentua huomattavasti, koska päivähoidossa voi olla hyvin eri-ikäisiä ja -tasoisia vuorovaikuttajia. Lapsi oppii havainnoimalla toisten lasten ja aikuisten viestejä sekä tekemällä itse oletuksia heidän aikomuksistaan ja motiiveistaan näiden havaintojen perusteella. (Aro & Adenius-Jokivuori 2003, 254.)

Kun lapselle halutaan mahdollistaa varhaiskasvatuksessa hyvä sosiaalinen toimintaympäristö, sen peruspilarina toimii työntekijöiden ammattitaito ja tuen tarjoaminen. Työntekijällä tulee olla herkkyyttä ja nonverbaalisia vuorovaikutustaitoja, että jokainen lapsi tulee ymmärretyksi ja tuetuksi tavalla, mitä hän tarvitsee. Lapselle tulee tarjota erilaisia sosiaalisia tilanteita, joissa hän voi oppia uusia taitoja lapsen oman iän, taitojen ja haasteiden mukaisesti. Näiden avulla lapsen itsevarmuus ja itsetuntemus vahvistuvat ja lapsi oppii käyttämään sosiaalisia taitoja myöhemminkin elämän perusasioissa. (Ahonen 2017, 219.)

Sosiaaliseen toimintaympäristöön kuuluu se, että työntekijä havainnoi ja arvioi lapsen sosiaalisia taitoja. Jos lapsi on pieni tai aloittaa ensimmäistä kertaa päivähoidon, voi joidenkin sosiaalisten taitojen puuttuminen näkyä hyvinkin selkeästi. Lapselle voi tuottaa hankaluutta odottaa jonossa tai jakaa lelujaan toiselle, jos hän ei ole ollut aikaisemmin esimerkiksi kontaktissa muiden lasten kanssa. Näihin tilanteisiin olisi työntekijän syytä puuttua menemällä tilanteeseen lapsen tueksi ja näyttää lapselle oikea malli. Lapselle saattaa tuottaa myös hankaluutta sanoittaa tunteitaan, jolloin työntekijän tulisi opettaa lapselle, että kaikki tunteet ovat hyväksytyjä ja niitä voi jakaa muiden kanssa. (Ahonen 2017, 219.)

Lasten huoltajat ovat myös osa päiväkodin sosiaalista toimintaympäristöä. Huoltajien ja päiväkodin työntekijöiden välinen kasvatuskumppanuus on erittäin tärkeää lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. (Ikonen & Jolkkonen 2010, 6.) Lapsen sosiaalisten taitojen havainnointi ja tuen tarpeen arviointi on paljon kattavampaa, kun huoltajat ja työntekijät yhdessä keskustelevat näkemyksistään ja päättävät yhdessä jatkosta (Suhonen 2006, 6).

Sosiaalisten taitojen oppiminen on hyvin paljon kiinni lapsen hyvästä sosiaalisesta toimintaympäristöstä (Keltikangas-Järvinen 2012, 50). Hyvässä sosiaalisessa toimintaympäristössä lapsi pääsee ja uskaltaa harjoitella erilaisia sosiaalisia tilanteita työntekijöiden ja muiden lasten kanssa. Työntekijöiden tulee pitää huolta ympäristön ilmapiiristä, että jokaista lasta arvostettaisiin ja hänen virheensä sallittaisiin. Lapsi voi ottaa omaa aikaa, aina kun hän sitä tarvitsee, eikä lasta tule koskaan pakottaa sosiaalisiin tilanteisiin. (Ikonen & Jolkkonen 2010, 5.) Kannustaminen, positiivinen palaute ja lapselle sopivan oppimistavan löytäminen ovat avainasemassa.

3.1 Sosiaaliset taidot ja niiden kehitys

Sosiaaliset taidot ovat ihmisen kielellisiä sekä ei-kielellisiä taitoja, joita hän tarvitsee, kun hän on vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. Sosiaalisiin taitoihin kuuluvat esimerkiksi kyky selvittää erilaisia sosiaalisia tilanteita ja ymmärtää, miksi jokin sosiaalinen tilanne on päättynyt tietyllä tavalla. (Keltikangas-Järvinen 2012, 50.) Lapsen sosiaalisiin taitoihin kuuluvat esimerkiksi ryhmässä toimiminen, leikin aloittaminen tai jo valmiiseen leikkiin osallistuminen, neuvottelu, keskustelu ja riitojen selvittäminen. Sosiaalisten taitojen avulla lapsi pystyy liittymään ryhmään, keskustelemaan ja toimimaan toisten lasten ja aikuisten kanssa. (Ojala 2015, 43.)

Hyvät sosiaaliset taidot ovat erilaisten vuorovaikutus- ja tunnekokemusten oppimisen ja kehittymisen tulosta. Lapsena opetetut sosiaaliset taidot helpottavat elämää yhdessä muiden taitojen kanssa. (Partanen 2015.) Ensimmäiset sosiaalisten taitojen harjoitukset tapahtuvat lapsen oman huoltajan kanssa. Niitä taitoja harjoitellaan aina vastavuoroisuudessa. Taitojen harjoitteluun tarvitaan omaa aloitteellisuutta sekä kykyä vastata toisen tekemiin aloitteisiin sopivalla tavalla. (Aro & Adenius-Jokivuori 2003, 254.) Ensimmäiset sosiaalisten taitojen mallit lapsi oppii havainnoimalla ja matkimalla. Lapsi seuraa perheenjäseniensä toimintaa, käyttäytymismallia, ilmeitä sekä eleitä ja harjoittelee näiden mallien avulla. Tietyt sanat voivat saada aikaiseksi lapsella esimerkiksi jonkun tietyn ilmeen, jonka hän on oppinut havainnoimalla. Nämä ilmeet ja eleet eivät aina kuitenkaan kohtaa sanojen kanssa, vaan lapsi voi esimerkiksi kieltäytyä syömästä "ei" -sanalla, vaikka hän avaa suutensa ja nyökyttelee

elein. Iän ja erilaisten kokemusten myötä lapsi alkaa käyttää monia tiedonlähteitä sosiaalisten päättelyiden apuna. Pieni lapsi päättelee viestin tarkoituksen usein äänensävyä apuna käyttäen. Puheen sävy lapselle usein enemmän kuin sanat, joita hän ei välttämättä vielä ymmärrä. Tilanteiden ja tapahtumaketjujen jäsentäminen, läpikäynti ja palaute edesauttavat lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymistä. (Aro & Adenius-Jokivuori 2003, 255.)

Leikki on lapselle luontaisin tapa oppia ja käsitellä uusia asioita. Lapselle tarjoutuu yhteisleikin avulla mahdollisuus harjoitella sosiaalisten taitojen erilaisia rooleja, vuorottelua, sääntöjen sopimista sekä itsensä ilmaisua. Lapsi pääsee havainnoimaan muiden toimintaa ja heidän käyttäytymistään ja saa omasta toiminnastaan palautetta. (Aro & Adenius-Jokivuori 2003, 255.) Riitatilanteissa lapsi pääsee harjoittelemaan erilaisuuden kohtaamista (Liuska & Turunen 2015, 20). Lapsi alkaa harjoitella havainnointinsa perusteella omia käyttäytymisen sääntöjä; korjaa ja auttaa muita sekä tuntee häpeää toimiessaan väärin (Aro 2013, 24).

Lapsen temperamentti voi näkyä lapsen sosiaalisissa taidoissa muun muassa, miten kiinnostunut lapsi on oppimaan sosiaalisia taitoja (Keltinkangas-Järvinen 2012, 60). Se muovautuu nykykäsityksen mukaan varhaisten ihmissuhteiden tuloksena. Päivähoidossa lapsi joutuu sovittamaan oman temperamenttinsa aikuisten ja toisten lapsien kanssa. Rohkean ja tahdonvoimaisen temperamentin omaava lapsi voi helposti ryhmätilanteessa ottaa johtajan roolin, eikä tee helposti kompromisseja tai jaa tavaroita. (Räihä 2004, 135.)

Koivusen ja Lehtisen (2015, 175) mukaan sosiaaliset taidot voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: vuorovaikutustaitoihin, tunnetaitoihin sekä assertiivisuuteen. Vuorovaikutustaitoihin kuuluu muun muassa kommunikointi ja yhdessä toimiminen. Tunnetaitoihin kuuluu muun muassa omien ja muiden tunteiden tunnistaminen ja niiden ilmaiseminen. Assertiivisuus eli niin sanottuun perusterveeseen itsekkyteen kuuluu se, että lapsi pitää omia puoliaan, ettei hän jää aina muiden jalkoihin tai anna alistaa itseään.

3.2 Sosiaalisten taitojen tukeminen

Sosiaalisia taitoja voidaan tukea muun muassa opettamalla ja harjoittelemalla niitä arkipäiväisiä asioita, joita lapsi ei vielä osaa. Näitä asioita voi olla esimerkiksi toisten kanssa leikkiminen, riitatilanteiden sopiminen tai jakaminen. Lapselle tulee perustella opetettavat toimintatavat esimerkiksi siten, mitä hyötyä niistä on hänelle itselleen. Opetustilanteessa tulisi hyödyntää mahdollisuuksien mukaan lapsen omat mielenkiinnon kohteet. Tilanteita tulisi harjoitella usein, että uudet toimintatavat tulisivat mukaan arkipäivään. (Ohjeita lasten ja nuorten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen tukemiseksi 2013, 1.)

Sosiaalisten taitojen mallintaminen on hyvä keino opettaa lasta toimimaan oikein erilaisissa tilanteissa. Mallina voi toimia esimerkiksi työntekijä tai toinen lapsi, joka näyttää, miten jossakin tilanteessa tulee toimia. Lapsi voi näin ollen toimia mallin mukaisesti vastaavassa tai samankaltaisessa tilanteessa. Toiminnan harjoittelu ja toistaminen auttavat lasta oppimaan myönteisiä malleja. (Kauppila 2005, 147.) Lapset oppivat sosiaalisesta kanssakäymisestä ja käyttäytymisestä koko ajan, kun he ovat tekemisissä muiden ihmisten kanssa. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten tulisikin tämän vuoksi kiinnittää hyvin paljon huomiota omaan käyttäytymiseen ja siihen, millaisen mallin antaa lapselle. Oman toimintansa reflektointi on tärkeä työväline, kun mietitään millä tavoin voi tukea lapsen sosiaalisia mahdollisimman hyvin. (Mathieson 2004, 54.)

Työntekijät voivat auttaa lasta tunnistamaan omia sekä muiden lasten tunteita. Tunteiden tunnistaminen tukee sosiaalisten taitojen kehittymistä. (Kauppila 2005, 155.) Hyvä oppimistilanne on esimerkiksi lasten riitatilanne tai ongelma, jonka selvittämiseen tarvitaan työntekijää. Työntekijä auttaa lasta havainnoimaan omia ja toisen lapsen tunteita ja käymään läpi, miten tilanteessa tulisi toimia. Toinen vaihtoehto on käyttää miniversoa, jonka avulla lapset voivat yhdessä etsiä ratkaisuja ristiriitoihinsa. Miniverson avulla lapset kohtaavat toisensa aidosti, jolloin kummankin osapuolen tuntemukset ja näkemykset tapahtuneesta käydään läpi sekä pohditaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. (Verso 2017.)

Vertaistuki on yksi hyvistä sosiaalisten taitojen tukemisen muodoista. Vertaistuen avulla lapsi voi saada onnistumisen kokemuksia, mikä kasvattaa hänen

itsetuntoaan. Onnistuminen sosiaalisissa suhteissa rohkaisee lasta uusissa ja vaikeammissa tilanteissa. (Kauppila 2005, 135.) Lapsen omaksuma hyvä sosiaalinen käyttäytymismalli voi vahvistua vertaistuen avulla, kun taas virheellinen tai osaamattoman sosiaalisen käyttäytymismallin omaava lapsi voi saada epäonnistumisen kokemuksia. Negatiiviset kokemukset voivat heikentää lapsen sosiaalista kehittymistä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 149.) Työntekijöiden tehtävänä on tukea lasten keskinäisiä suhteita ja varmistaa, että jokainen saa onnistumisen kokemuksia vertaisryhmässään (Järvinen & Mikkola 2015, 28).

Sosiaalisten taitojen oppimista tukevat lapsen ystävyys-suhteet. Lapselle tulee mahdollistaa ystävyys-suhteiden luominen ja niiden ylläpitäminen, joka tulee ottaa huomioon esimerkiksi pienryhmiä jakaessa. Lasten välisten ystävyys-suhteiden luominen alkaa noin neljän vuoden iässä. Ystävyys luominen ja sen ylläpitäminen vaativat sosiaalisia taitoja. Ystävyys avulla lapset voivat harjoitella hyviä ja toimivia sosiaalisia taitoja: saamista, jakamista, tasa-arvoisuutta ja hyväksymistä. Ystävän ansiosta lapselle kehittyy kyky ymmärtää toisen näkemyksiä. Alussa pienet lapset näkevät ystävän olevan enemmänkin auttaja, mutta se kehittyy laajemmaksi iän ja kypsyys mukana. (Kauppila 2005, 139–140.)

3.3 Sosiaalisten taitojen haasteet

Päivähoidossa olevien lasten sosiaaliset taidot voivat olla hyvin eritasoisia. Vuorovaikutuksen oppimista voidaan seurata suurpiirteisesti tietyn iän mukaisesti, mutta sosiaaliset taidot riippuvat monien tekijöiden summasta. Esimerkiksi lapsella, joka ei ole ollut kontaktissa toisiin lapsiin, voi olla hankaluutta kohtaamisessa, kun hän tapaa toisen lapsen.

Sosiaalisten taitojen kehittymistä voi hidastaa ja vaikeuttaa erilaiset kielenkehityksen vaikeudet (mm. dysfasia), neurologisen sairaudet (mm. ADHD) tai tunnetaitojen puutteet. Erilaiset vammaisuudet voivat vaikuttaa myös sosiaalisten taitojen kehittymiseen. (Partanen 2015.) Suomea toisena kielenä opiskelevalla lapsella voi olla heikko suomen kielen taito, jolloin hän voi vältellä sosiaalisia tilanteita suomea puhuvien kanssa.

Sosiaalisten taitojen oppimista voi haitata, jos lapselta puuttuu hyvä sosiaalisten taitojen malli. Lasta ei ole opetettu käyttäytymään tietyn tavan mukaisesti tai myönteinen palaute on voinut olla vähäistä, eikä lapsi ole saanut tarpeellista vahvistusta käyttäytymiseensä. (Kauppila 2005, 129–130.) Jos lapsi omaa puutteelliset taidot, hän voi käyttäytyä negatiivisesti, ja näin ollen saada ”hankala lapsi” -leiman. Hyviä sosiaalisia taitoja voi aina opettaa harjoitusten ja toistojen avulla. (Kauppila 2005, 34.)

3.3.1 Kielenkehityksen vaikeudet

Lapsen kielen kehittyminen on aivotoiminnan kehittymisen ja lapsen ja hänen ympäristönsä välisen vuorovaikutuksen tulosta. Kielen oppiminen edellyttää lapsen omaa toimintaa ja toiminnan kautta tapahtuvaa oivaltamista. Lapsi havainnoi ympäristössä tapahtuvia puhetilanteita ja tuottaa havaintojensa pohjalta valikoiden puhetta. (Lyytinen 2003, 48.)

Kieli kehittyy jokaisella lapsella yksilöllisesti, joten saman ikäisen lapsen kielellinen taito voi olla hyvin erilaista. Myös saman perheen sisarukset voivat kehittyä hyvin eri tavalla. Keskimääräistä kehityskulkua hitaammin etenevä ja häiriöksi luokiteltava kielellinen viivästymä ovat sen takia hyvin haastavaa erottaa keskenään. (Lyytinen 2003, 48.)

Puheen ja kielenkehityksen häiriöillä (dysfasia) tarkoitetaan puheen tuottamisen ja puheen ymmärtämisen häiriöitä, joka ei johdu kehitysvammaisuudesta, hermostollisesta sairaudesta tai puhe-elinten rakenteellisesta poikkeavuudesta. Lapsella epäillään usein kielen häiriötä, jos häneltä puuttuu kahden vuoden iässä yksittäiset sanat tai hän ei muodosta lyhyitä lauseita kolmen vuoden iässä. (Huttunen & Jalanko 2017.) Lapsi saattaa käyttää eleitä, ilmeitä tai erilaisia ääniä puuttuvien sanojen tilalla. Puheen ymmärtämisen häiriöt alkavat näkyä lapsen kyvyttömyytenä tunnistaa yleisiä sanoja tai seurata yksinkertaisia ohjeita. (Ahonen & Lyytinen 2003, 82.)

3.3.2 Neurologiset sairaudet ja kehitysvammat

Neurologisiin sairauksiin kuuluva ADHD on yleinen sosiaalisia taitoja hankaloittava häiriö. ADHD ilmenee yleensä ylivilkkautena ja impulsiivisuutena. Nopea ja impulsiivinen lapsi voi joutua riitatilanteisiin muita herkemmin ja lapsella voi olla vaikeuksia kuunnella toisen puhetta. Tarkkaamattomuus johtaa siihen, että lapsen on vaikea seurata leikkejä ja vuorovaikutuksen nyansseja. Ylivilkas ja impulsiivinen lapsi voi joutua leikkien ulkopuolelle ja hänen on vaikea saada ystävyyssuhteita negatiivisten kokemusten takia. (Huttunen 2016.)

Kehitysvammaisuus ei ole puhevamma diagnoosi ja kehitysvammaisella ihmisellä ei ole välttämättä mitään ongelmia puheen tuottamisessa. Moneen kehitysvamma diagnoosiin kuitenkin liittyy puheen kehitykseen liittyviä häiriöitä, jotka ovat kyseisellä joukolla keskimääräistä yleisimpiä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jokaisella saman diagnoosin saaneella on samanlaisia puheen kehityksen ongelmia, vaan ne ovat aina yksilöllisiä. Esimerkiksi Downin oireyhtymälle on yleistä puheen kehityksen erityisvaikeudet, Williamsin oireyhtymälle nimeämisvaikeudet ja Fragile X -oireyhtymille puheen sujuvuuden muutokset. Kehitysvammaisten lasten kielenkehitys noudattaa normaalin kehityksen lainalaisuuksia, mutta kehityksen tahti on tavanomaista hitaampi ja sen katto tulee nopeammin vastaan. (Launonen 2015, 150–151.)

Kehitysvammaisen sosiaaliset taidot ovat hyvin paljon yhteydessä hänen vammaansa sekä sen vaikeustasoon. Lievemmin kehitysvammaiset käyttävät kommunikointiin puhetta, mutta mitä vaikeammaksi vamma menee, sitä enemmän tarvitaan puhetta korvaavia menetelmiä. Näitä voi olla esimerkiksi ääntely, katse, eleet sekä merkkien tai kuvien käyttö. Kehitysvammaiset pystyvät vastavuoroiseen toimintaan, mutta vaikeammin kehitysvammaiset tarvitsevat eleitä, ilmeitä ja muita havainnollistamiskeinoja sitä tukemaan. Monilla kehitysvammaisilla on huomattu myös ongelmia kontaktin luomisessa. Vuorovaikutusrytmi voi olla tavallisesta poikkeavaa ja reagointi on usein hitaampaa. Kehitysvammaisen tarvitsee usein enemmän aikaa ja selkeämpiä ärsykeitä voidakseen osallistua vuorovaikutukseen. Kehitysvammaiset reagoivat myös usein uusiin tilanteisiin pelokkaasti ja varautuneesti ja siirtymätilanteissa saattaa olla vaikeuksia. Tilanteiden jäsentämisessä voi olla ongelmia vammasta riippuen. Vaikeasti kehitysvammaiset saattavat osata jäsentää tuttuja tilanteita

ja ympäristöjä ja lievemmin kehitysvammaiset osaavat jäsentää maailmaa sujuvasti. (Launonen 2007, 80–86.)

Autismin kirjoon kuuluvilla lapsilla esiintyy kaikilla jonkin tasoisia sosiaalisen vuorovaikutuksen ja viestinnän vaikeuksia. Heillä on puutteita kaikissa vuorovaikutuskäyttäytymisen piirteissä, jotka normaalisti kehittyvät lapset omaavat jo yhdeksän kuukauden iässä. Heidän on vaikea ymmärtää toisten lapsen tunteita, mielentilaa tai näkökulmaa sekä jakaa huomion kohdetta toisen lapsen kanssa. Autistisilla henkilöillä esiintyy myös usein aistiyliherkkyyttä, jolloin esimerkiksi kosketusta vaativat tilanteet voivat olla hankalia. Autistisella henkilöllä ei ole kokemusten jäsentelykykyä, jolloin tapahtumat eivät jää muistiin, vaan jokainen tilanne vaikuttaa uudelta. Hän ei myöskään ymmärrä, että toinen ihminen voi jakaa kokemuksen tai tunnetilan hänen kanssaan, jolloin aikuiseen tukeutuminen on hankalaa. Tämän vuoksi autistinen lapsi suhtautuu uusiin tilanteisiin ja muutoksiin pelokkaasti. Autistinen lapsi käyttää hyvin vähän eleitä ja hänen on myös vaikea ymmärtää niitä. Noin puolet autismin kirjoon kuuluvista oppivat puhumaan ja useat käyttävät puhetta korvaavia menetelmiä. Puhumaan oppineilla kieli on normaalista poikkeavaa ja siinä esiintyy usein toistelua ja pronominivirheitä. Monet autismin kirjoon kuuluvat hakeutuvat toisen ihmisen seuraan, mutta eivät osaa tehdä aloitetta kontaktin ja vuorovaikutuksen synnylle. (Launonen 2007, 89–92.)

3.3.3 Tunnetaitojen puutteet ja aggressiivisuus

Empatia on kykyä jakaa ja ymmärtää toisen kokemaa tunnetilaa, ilman että kokee itse samaa tunnetilaa. Empatian tärkein ominaisuus on sensitiivisyys eli herkkyys havaita toisen tunteita ja asettua toisen tunnemaailmaan. (Kauppila 2005, 186.) Matalan sensitiivisyyden omaava lapsi ei osaa aistia tunnelmia eikä tulkita toisen tunteenosoituksia. Lapsi voi puhua paljon omista asioistaan, eikä huomaa, jos hän satuttaa muita sanoillaan. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 61.) Nämä negatiiviset toiminnot voivat johtaa siihen, että lapsella ei ole kavereita. Lapsi voi lakata puhumasta vieraille, muuttua ahdistuneeksi tai tulistua herkästi. Tunnetaitojen oppimista voidaan tukea esimerkiksi opettamalla lasta nimeämään tunteitaan, havainnoimaan ja sanoittamaan muiden tunteita esimerkiksi kuvakorttien avulla tai opettelemalla vaihtoehtoisia tapoja tunteiden

ilmaisuun. (Ohjeita lasten ja nuorten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen tukemiseksi 2013, 3.)

Aggressiivisuus nähdään sosiaalisten taitojen puutteena. Aggressiiviset koh-
tauokset johtuvat usein niistä, kun lapsi joutuu uusiin tilanteisiin, joita hän ei hal-
litse. Lapsi kokee, että aggressiivisuus on paras ja tehokkain keino saada se
mitä hän haluaa. Esimerkiksi lapsi voi töniä muita, kun hän tarvitsee tilaa. Ag-
gressiivinen käytös usein vahvistuu sitä myöten, kun se toistuu. Mitä useam-
min lapsi käyttää aggressiota ja selviytyy sen turvin ilman palautetta, sitä
enemmän aggressio lisääntyy hänen käytöksessään. Lisääntynyt aggressio
voi heikentää lapsen ystävyys-suhteita ja estää sosiaalisten taitojen kehitty-
sen. (Keltinkangas-Järvinen 2012, 146–148.)

3.3.4 Maahanmuuttajataustainen lapsi

Maahanmuuttajataustaisella lapsella tarkoitetaan lasta, jonka ensikieli on joku
muu kuin suomi. Tällöin lapsi käyttää pääsääntöisesti jotakin muuta kieltä
kommunikoidessaan. Kun maahanmuuttajataustainen lapsi aloittaa päiväko-
din, hän tarvitsee aikaa ja tukea uuden kieliympäristön ja kulttuurin tutustumi-
seen. Kun lapsi tuntee olonsa tervetulleeksi ja turvalliseksi, uuden kielen ja ta-
poiden oppiminen on helpompaa. (Halme 2011, 86–87.)

Maahanmuuttajataustaisella lapsella voi olla oman kielen kehitys hyvässä
vauhdissa, mutta uuden kielen omaksuminen vie aikansa. Lapsi ei ymmärrä
sanoja, eikä osaa ilmaista itseään uudessa kieliympäristössään muuten kuin
elein, ilmein ja ääntelyllä. Lapsi voi vältellä sosiaalisia tilanteita kielitaidon
puuttuessa. (Halme 2011, 86–87.) Leikkiessään lapsi voi käyttää omaa äidin-
kieltänsä tai sen lisäksi myös opeteltavaa kieltä. Joskus nämä kielet voivat
mennä jopa sekaisin, eikä lapsi enää erota niitä toisistaan. (Hassinen 2005,
69.) Päiväkodissa voi olla samaa äidinkieltä puhuvia lapsia ja heille tulee an-
taa mahdollisuus puhua omaa äidinkieltänsä (Halme 2011, 88).

Työntekijän tulee olla aktiivinen, tulkita ja havainnoida maahanmuuttajataus-
taisen lapsen viestejä herkästi. Lapsen leikkeihin voi mennä mukaan sanoitta-
maan asioita tai tukemaan ja täydentämään puhetta. Tärkeintä on kuitenkin

olla läsnä. Lapselle voi opettaa lapselle tärkeä sanasto, kuten esimerkiksi leikkiin ja ryhmään liittymisen sekä arjen tilanteista selviytymisen tapoja ja lauseita. Lapsen ryhmään liittyminen helpottuu ja lapsi voi saada helpommin kavereita, kun lapsi osaa sosiaalisen kielen ja leikkisanaston. (Halme 2011, 87–93.)

4 PÄIVÄKODIN TOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Lapsi tarvitsee aikuista kannattelemaan ja tukemaan kasvua ja kehitystä. Kasvattajan täytyy itse voida hyvin, jotta hän voi tehdä työnsä hyvin ja jakaa työyhteisölle osaamistaan. Jokainen kasvattaja on itse vastuussa ammattitaitonsa kehittämisestä ja sitoutumisesta yhteisiin tavoitteisiin ja päämääriin. Työtä tehdään persoonalla, mutta kasvattajan täytyy myös tiedostaa, miksi hän työskentelee tietyllä tavalla. Ammattitaidon perustalla on halu kehittyä ja oppia uutta. Oppimisen taustalla on oivaltaminen oman tekemisen kautta, jolloin palaute omasta työstään ohjaa työskentelyn kehittämiseen. Palaute lisää tietoisuutta omista toimintamalleistaan ja on uskallettava kyseenalaistaa omaa toimintaansa. Myös epäonnistumiset on opittava hyväksymään, sillä niiden kautta voidaan ottaa opiksi. Laadukas varhaiskasvatus edellyttää jatkuvaa toiminnan arviointia ja kehittämistä. (Järvinen & Mikkola 2015, 59–60.)

4.1 Tiimipalaveri

Tiimipalaveri on yksi työyhteisön kokousmuodoista, jonka avulla kehitetään työtä. Tiimipalaveri osallistuu kaikki tiimin jäsenet ja joskus myös esimies/johtaja, jos organisaatio on pieni. Päivähoidossa tiimipalaveri osallistuu yleensä lastenhoitajat sekä lastentarhaopettajat. Tiimipalaverissa on tarkoituksena suunnitella, arvioida ja kehittää työtä ja työtapoja. Tämän takia olisi syytä muistaa pitää palaverit aina ammatillisena sekä työtä kehittävänä. (Järvinen & Mikkola 2015, 64–66.)

Yleensä tiimipalavereita järjestetään viikon tai kahden viikon välein tarpeen mukaisesti. Ennen palaveria voidaan sopia aihe, mistä keskustellaan. Tiimipalaverit voidaan jakaa lasten ja perheiden asioihin, toiminnan suunnitteluun sekä arviointiin. (Järvinen & Mikkola 2015, 64–69.) Tiimipalaverit ennaltaehkäisevät ongelmia, jos niitä pidetään säännöllisesti. Tiimipalavereiden avulla

luodaan yhteinen toimintamalli ja vähennetään epäselviä tai väärinymmärrettyjä ajatuksia ja tilanteita esimerkiksi tiimin jäsenten keskinäisiä ristiriitoja tai näkemuseroja. (Spiik 2004, 218–223.)

4.2 Reflektiivinen työ-ote

Voidakseen kehittää omaa työtään työntekijän on oltava tietoinen omaksumistaan työskentelytavoista ja tietorakenteista. Hänen pitää tiedostaa miksi hän toimii tietyllä tavalla. Tällöin työntekijä pystyy tarkastelemaan eli refleктоimaan omaa toimintaansa ja osaamista. Tämä tarkastelu tehdään työntekijän työyhteisön tavoitteiden ja ammatillisten osaamisvaatimusten kautta. Tarkastelutapoja on kolmenlaisia: yksilöllinen ja yhteisöllinen refleктоinti, esimiehen kanssa käytävät kehityskeskustelut ja työnohjaus. Reflektiivinen työote on yksi kehittyneen ammatillisen toiminnan tunnusmerkkejä. (Miettinen ym. 2000, 27–28.)

Sosiaalialalla kriittinen refleктоio on keskeinen taito, joka mahdollistaa työntekijöiden oman kokemuksen tarkastelun. Kriittinen refleктоio mahdollistaa tarkoituksenmukaisen toiminnan ja mahdollisuuden luoda uutta kontekstia. Kriittinen refleктоio tarvitsee tuekseen itsearviointia. Työntekijän täytyy pohtia omia ennakkokäsityksiään, mutta myös sitä onko jokin oikein tai väärin, hyvää tai paha. (Yliruka 2006, 8.)

4.3 Lapsilähtöinen työskentely

Lapsilähtöisessä työskentelyssä kasvatusta ja opettamista lähestytään lapsen näkökulmasta. Sen perustana on lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen ja lasten välinen tasa-arvo, jolloin jokainen lapsi hyväksytään sellaisena kuin hän on. Lapsilähtöisessä työskentelyssä painotetaan lapsen omaa aloitteellisuutta ja aktiivisuutta ja siinä huomioidaan lapsen omat mielenkiinnon kohteet. (Ovaska 2004, 166.) Lapsilähtöisyyden ajatus tulisi integroida päiväkodissa jokapäiväisiin toimintoihin, että työskentelymalli olisi luonnollinen osa lapsen päiväkotipäiviä (Vilén ym. 2006, 222–223).

Nykypäivänä lapset tulisi nähdä tasavertaisina sosiaalisina toimijoina. Lapsilähtöisyyden perusajatuksia eli lapsen kokemuksia, tarpeita ja mielenkiinnon-

kohteita voidaan kerätä suorilla ja epäsuorilla tiedonhankintatavoilla. Haastattelut ja lasten keskustelujen seuraaminen ovat suoria tiedonhankinta tapoja, kun taas muiden ihmisten arviot lapsen kokemuksista ovat epäsuoria tiedonhankinta tapoja. Näiden lisäksi voidaan käyttää myös havainnointiin perustuvia arviointeja sekä menetelmiä, missä lapsi muistelee kokemuksiaan. (Kupila 2004, 9–11.)

5 AIKASEMMAT TUTKIMUKSET

Opinnäytetyömme sisältyy Kotkassa 2016 aloitettuun kehittämishankkeeseen, jonka tavoitteena on kehittää vuorovaikutuksellista pienryhmäpedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tämän hankkeen alussa hankekoordinaattori suoritti kartoituskäynnit jokaisessa Kotkan kaupungin päiväkodissa. Käyntien tarkoituksena oli selvittää millä laajuudella pienryhmätoimintaa toteutetaan ja millä tavoin. Lisäksi oli kartoitettu, kuinka pienryhmäpedagogiikkaa voitaisiin kehittää kussakin ryhmässä. Kartoitukset tehtiin jokaisesta päiväkotiryhmästä erikseen ja niissä kartoitettiin esimerkiksi pienryhmien määriä ja jakoperustetta, tilojen käyttöä, pienryhmätoiminnan suunnittelua, dokumentointia ja arviointia. Lisäksi selvitettiin käytännön asioita kuten ruokailun, siirtymien, ulkoilun ja lepopohetkien toteutusta. Myös oppimisympäristöä oli arvioitu, mutta lähinnä fyysisestä näkökulmasta. (Kääpä 2016.)

Pienryhmän toimintaympäristöistä itsessään emme löytäneet tutkimustietoa. Toimintaympäristöistä on tehty jonkin verran tutkimuksia, mutta niissä käsitellään lähinnä fyysistä toimintaympäristöä ja sen merkitystä esimerkiksi terveydelle tai liikunnan määrälle. Lisäksi on tehty tutkimuksia fyysisestä toimintaympäristöstä lasten näkökulmasta. Lapsen kehityksen, oppimisen ja kasvun kannalta tehtyä toimintaympäristöjen tutkimusta emme löytäneet. Sosiaalinen toimintaympäristö -nimellä olevaa tutkimustietoa ei löytynyt, mutta sosiaalisten taitojen tukemisesta löytyi useampi pro gradu teos sekä opinnäytetyö. Pro gradu teokset käsittelevät lähinnä sosiaalisten taitojen tukemista vuoropäiväkodissa tai niiden arvioinnista koulumaailmassa ja opinnäytetyö on ottanut sosiaalisten taitojen tukemisen näkökulman päiväkodin kautta. Meidän työsämme sosiaalisten taitojen tukemista käsitellään pienryhmien kautta. Pien-

ryhmätoiminnasta löytyy paljon erilaisia tutkimuksia. Esimerkiksi löytyy useampi tutkimus pienryhmätoiminnan hyödyistä ja haasteista. Meidän aiheesta ei siis varsinaisesti ole tehty tutkimustietoa, mutta sen osista kyllä.

Anne Pekkala tutkii opinnäytetyössään pienryhmäpedagogiikan etuja ja haasteita. Hän on tutkinut haastattelujen ja kirjallisten kyselyjen kautta työntekijöiden kokemuksia pienryhmäpedagogiikasta ja sen toteuttamisesta. Hänen saamistaan tuloksissa käy ilmi, että pienryhmätoiminta koetaan hyvänä käytäntönä, mutta halutaan silti säilyttää lapsen valinnanvapaus esimerkiksi leikkikaverin valinnassa. Lisäksi haluttiin, että myös isossa ryhmässä tehdään asioita, jotta lapsi oppii toimimaan myös isossa ryhmässä. Tämä auttaa lasta tulevaisuudessa esimerkiksi koulussa, jossa ryhmät ovat suuria. (Pekkala 2013.)

Myös Kaisa-Sisko Kangas on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan pienryhmätoiminnan hyötyjä ja haasteita päiväkodissa. Hän on tutkinut myös lapsen osallisuuden toteutumista pienryhmissä. Tutkimus toteutettiin havainnoimalla lapsiryhmien toimintaa ja haastatteleamalla työntekijöitä. Pienryhmätoiminnan havaittiin lisänneen työntekijöiden yhteisöllisyyttä ja ammatillista kasvua. Työntekijät kokivat myös olevansa läheisemmässä vuorovaikutussuhteessa lasten kanssa, mikä edisti työssäjaksamista. Haasteina nähtiin organisointi, suunnittelu ja tiedonkulku. Lapsen osallisuus toteutui itsensä ilmaisuna, kuulukseksi tulemisena ja palautteen antamisena. (Kangas 2013.)

Marjo Kulppi ja Hanna Niemelä tekivät tutkimuksen pienryhmän muodostamisesta päiväkodissa. Heidän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millä perusteilla pienryhmiä luodaan ja mitä haasteita niiden muodostamisessa on. Tutkimus toteutettiin kyselynä ja sen tuloksien avustuksella luotiin pienryhmä, jonka toimintaa havainnoitiin. Kyselyssä tuli ilmi, että haasteena koettiin ajan puute sekä lasten ryhmäytyminen. Toiminnallisessa osuudessa huomattiin, että lasten ryhmäyttäminen on tärkeää ja se auttaa turvallisen toimintaympäristön luomisessa. (Kulppi & Niemelä 2013.)

Jenni Marstio on tutkinut Pro gradu -tutkimuksessaan lasten sosiaalisia taitoja vuorohoidossa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vuorohoidon laatua ja vanhempien toiveita lasten taitojen tukemisessa. Tutkimus oli tehty kahdessa uusimaalaisessa vuoropäiväkodissa ja tutkimusaineisto kerättiin vanhemmille

ja henkilökunnalle tarkoitetulla kyselyllä sekä havainnoimalla päiväkotiryhmien toimintaa ja oppimisympäristöä. Tutkimuksessa tuli ilmi, että vuorohoidon laatu vaihtelee ryhmien välillä. Muun muassa esikouluryhmien laatuarviot olivat korkeammalla verrattuna muihin. Vanhemmat toivoivat sosiaalisten taitojen tukemista vuorohoidossa. (Marstio 2017.)

Anna Mullo on tutkinut opinnäytetyössään, millaisia sosiaalisia taitoja päiväkotikäisillä lapsilla on, kuinka sosiaaliset taidot ilmenevät päiväkodissa ja miten kyseisiä sosiaalisia taitoja voidaan tukea. Tutkimus oli tehty Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa ja tutkimustulokset oli kerätty haastatteleamalla lastentarhaopettajia yksilöhaastattelu -mallilla. Tutkimuksessa tuli ilmi, että sosiaaliset taidot nähtiin vuorovaikutuksena aikuisiin ja toisiin lapsiin, ja että leikki on tärkein muoto sosiaalisten taitojen tukijana. Sosiaalisia taitoja tuetaan päiväkodin ja sen toimintatapojen avulla. (Mullo 2017.)

6 TAVOITTEET JA TOTEUTUS

Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää, miten pienryhmän sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Tutkimme tätä työntekijöiden (lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien) näkökulmasta. Tavoitteena on myös saada työntekijät arvioimaan omaa toimintaansa kriittisesti ja kehittävästi. Tutkimuksemme pääkysymys on: miten pienryhmän sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista? Alakysymyksenä on: miten työntekijät voivat vaikuttaa sosiaaliseen toimintaympäristöön?

Tutkimusmenetelmänä käytimme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Kananen (2014, 18) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen avulla pyritään ”löydöksiin” ilman, että käytetään tilastollisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja. Hakala (2010, 21) taas kertoo, että kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on usein nostaa esiin tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden mielipiteitä. Hän toteaa myös, että kvalitatiivista tutkimusotetta käytetään usein silloin, kun halutaan kuulla sellaisia, joiden mielipide ei yleensä tule kuuluviin. Valitsimme kvalitatiivisen tutkimuksen siksi, koska sosiaalisen toimintaympäristön tukemisesta pienryhmässä ei löydy juurikaan tietoa tai tutkimuksia. Kvalitatiivisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä käytimme pääsääntöisesti primääristä tie-

donkeruumenetelmää. Lisäksi hyödynsimme sekundääristä tiedonkeruumenetelmää, koska muutama aineisto käsitteli sosiaalisia taitoja sekä pienryhmätoimintaa. Näiden yhteyttä ei kuitenkaan ole aikaisemmissa tutkimuksissa. Primäärisestä tiedonkeruumenetelmästä käytimme hyödyksemme haastattelua. (Kananen 2014, 64.)

Kanasen (2014, 73) mukaan puolistrukturoitu haastattelu on yleensä kyselymuotoinen tai yksin tehtävä haastattelu, mutta me järjestimme haastattelun kahvipöytäkeskustelun muotoon. Mielestämme kahvipöytäkeskustelu on monipuolisempi tulosten kannalta, koska yhden haastateltavan vastaus voi tuoda lisää vastauksia toisilta. Näin ollen kahvipöytäkeskustelu on rennompia tapahtuma ja haastateltavan ei tarvitse pelätä, että jonkin asia jää sanomatta tai että ei saa sanaa suustaan.

Järjestimme keväällä yhteensä kolme kahvipöytäkeskustelua. Valitsimme haastattelukohteiksi kaksi Kotkan kaupungin päiväkotia, joissa molemmissa pienryhmätoiminta on jo toiminut jonkun aikaa. Päiväkodit olivat erikokoisia, jotta saisimme selkeän ja monipuolisen kuvan pienryhmän toteuttamisesta erilaisissa toimintaympäristöissä. Me emme itse valinneet haastateltavia, vaan kummankin päiväkodin johtajat päättivät haastatteluihin osallistujat. Johtajat pyrkivät saamaan haastatteluihin mahdollisimman monen eri ryhmän edustajia. Isomman päiväkodin haastateltavat oli jaettu lastenhoitajiin ja lastentarhaopettajiin. Pienemmän päiväkodin haastateltavat olivat lastentarhaopettajia. Jaot teimme sen takia, että vastauksista tulisi aitoja ja oman ammattitaidon mukaisia. Jaot olivat myös sen takia, ettei kukaan jäisi ilman puheenvuoroa.

Haastattelu on kvalitatiivisen tutkimuksen käytetyin työväline (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Valitsimme haastattelun muodoksi puolistrukturoidun haastattelun, koska halusimme tietoa ja kokemuksia tietyistä aiheista. Puolistrukturoidussa haastatteluissa on valmiiksi mietityt teemat ja niiden lisäksi on tarkkoja kysymyksiä, jotka käydään läpi haastattelutilanteessa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Päätimme haastattelukysymykset siten, että ne vastaisivat mahdollisimman paljon tutkimuskysymyksiimme. Haastattelukysymyksiä oli yhteensä viisi ja niissä oli valmiiksi mietittyjä lisäkysymyksiä. Haastattelukysymyksemme olivat:

Miten lapset jaetaan pienryhmiin? Miten työntekijät voivat vaikuttaa pienryhmän sosiaaliseen toimintaympäristöön? Mistä huomaa, että on onnistunut pienryhmäjako? Miten sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista pienryhmässä? Minkälaisia haasteita on lapsen sosiaalisen toimintaympäristön tukemisessa pienryhmässä? Haastattelun aikana selkeytimme kysymyksiä muun muassa esimerkkien avulla.

Haastattelut tallennettiin kahteen nauhoitusvälineeseen. Näin varmistimme nauhoitusvälineiden toimivuuden. Sen jälkeen lähdimme litteroimaan haastatteluja tekstimuotoon paperille. Käytimme yleiskielistä litterointia, mutta tähän tutkimukseen kirjoitimme esimerkkilauseet juuri niin kuin ne haastatteluissa kerrottiin. Litterointi tapahtui luokittelumaisesti, jolloin kirjasimme haastattelijan vastaukset omien kysymystensä alle. Vertailimme saamiamme vastauksia keskenään ja etsimme niistä yhtäläisyyksiä, jotka kirjasimme tähän opinnäytetyöhön. (Kananen 2014, 101–102.)

7 TULOKSET

Meidän järjestämiin haastatteluihin osallistui kahdesta kuuteen työntekijää ryhmää kohden. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui viisi lastenhoitajaa, toiseen neljä lastentarhaopettajaa ja viimeiseen kaksi lastentarhaopettajaa. Haastattelut kestivät 30 minuutista noin 40 minuuttiin. Haastatteluissa ilmeni paljon rentoa keskustelua ja saimme haastattelukysymyksiimme hyviä vastauksia.

Miten lapset jaetaan pienryhmiin?

Haastatteluissamme kävi ilmi, että pienryhmän jakamisessa voi olla monia eri perusteita. Yleisimmin lapset jaetaan pienryhmään iän tai taitojen mukaan:

No meillä isommilla ratkasee taitotaso ja suurin on se, että kuka pystyy ole kenenkii kaa (Lastentarhaopettaja 5).

Muita esiin tulleita perusteita olivat lapsen syntymätausta, kaverisuhteet, sukupuoli ja tuen tarpeet. Haasteellisiksi asioiksi koettiin ryhmien jakamisessa kaverien ja suomi toisena kielenä -lasten sijoittaminen ryhmiin. Pohdintaa

tuotti se, onko lapsen kehityksen kannalta parempi erottaa kaveristaan pienryhmän ajaksi vai saavatko lapset kavereistaan rohkaisua osallistumaan toimintoihin mukaan:

Seki on kakspiippunen asia et onks hyvä et ne on samassa vai onks hyvä et ne on erillää koska se pienryhmätoiminta meil on kai joka ryhmäs kuitenkin vaan aamupäivän ajan jolloinka sit iltapäivän lapset voi olla kenenkää vaa haluaa ni sit aina se et mikä missäki kohtaa on järkevämpää et jos on hedelmällisempää et on eri (Lastentarhaopettaja 1).

Ryhmän kokoonpano voi muuttua kesken vuodenkin, mikäli tulee uusia lapsia tai huomataan, etteivät pienryhmät toimi. Mietinnän aiheena oli myös pienryhmien koko. Yleinen mielipide oli se, että huomiota tulisi kiinnittää enemmän lapsen taitotasoon kuin tasakokoisiin ryhmiin:

Jossaa ryhmäs voi olla vaikka vaa neljä lasta jos siel on paljo semmosta tuen tarvetta ja sit jossaa ryhmäs voi olla vaikka se kymmenen (Lastentarhaopettaja 1).

Haastatteluissa kävi ilmi, että pienryhmät pysyivät pääasiassa läpi vuoden samana, mutta työntekijät vaihtoivat niissä paikkaa. Joissakin ryhmissä aikuiset vaihtavat paikkaa viikoittain ja joissakin ryhmissä työvuorojen mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että aikuinen saattaa vaihtua melkein joka päivä.

Miten työntekijät voivat vaikuttaa pienryhmän sosiaaliseen toimintaympäristöön?

Työntekijät voivat omasta mielestä vaikuttaa pienryhmän sosiaaliseen toimintaympäristöön havainnoimalla, ohjaamalla, ennakoimalla, kannustamalla ja menemällä toimintaan mukaan. Työntekijöiden tulisi havainnoida ryhmädynamiikkaa ja puuttua ryhmän ongelmiin mahdollisimman ajoissa. Olisi myös tärkeää opettaa lapsille ryhmässä toimimisen taitoja:

Opettamal semmosii yhteisii tekemisii joita ne pikkuhiljaa oppii tekemää iteksee esimerkiks pelit tai sääntöleikit tai tällaset (Lastentarhaopettaja 1).

Työntekijät ovat havainnoineet, että erimielisyyksissä lapset hakevat usein aikuisen apua:

Sit on tällaset konfliktitilanteiden hoitamiset ni niihin tarvii monta kertaa tosi paljon apua et miten hoidetaa ja ratkastaa tilanteet ku ollaa eri mieltä ja halutaa eri asioit et ne on ihan sitä sanottamista (Lastentarhanopettaja 2).

Hiljaiset ja arat lapset tarvitsevat usein aikuisen ohjausta ja kannustusta osallistuakseen toimintaan tai leikkiin.

Mistä huomaa, että on onnistunut pienryhmäjako?

Onnistuneen pienryhmäjaon pystyy haastateltavien mukaan näkemään suoraan lapsista. Lapset ovat tyytyväisiä, heillä on kavereita ja leikkiminen onnistuu yhdessä kaverin kanssa ilman suurempia häiriötekijöitä. Lapsi ei myöskään koe yksinäisyyttä tai kiusaamista. Toimivassa pienryhmässä on myös vähemmän konfliktitilanteita ja erimielisyydet pystytään pääsääntöisesti selvittämään keskenään:

Ne ei tarvi sinne aikuista joka tilanteeseen jos tulee joku epäselvyys ni ne keskenää pyrkii sen selvittelmää (Lastentarhaopettaja 4).

Toimivassa pienryhmässä lapset oppivat uusia asioita. Pienemmässä ryhmässä lapset ovat rohkeampia:

Jos on ujo lapsi, niin siinä isossa ryhmässä on vaikeempi olla (Lastenhoitaja 4).

Ne ujoimmatki uskaltaa tulla mukaa ja tulee niit onnistumisen kokemuksi (Lastentarhaopettaja 6).

Suunniteltu toiminta onnistuu paremmin, kun pienryhmäjako toimii. Ryhmän lapset ovat samalla tasolla ja ne pystyvät suorittamaan toimintoja saman tasoisesti:

Saahaa ne asiat tehty mitä on suunniteltu (Lastentarhaopettaja 5).

Pienemmässä ryhmässä myös melutaso on pienempi verrattuna suureen ryhmään. Pienryhmä on silloin toimiva, kun lapset pystyvät toimimaan keskenään ilman aikuisen apua:

Täs on yks kasvattamisen idea et tekee ittensä tarpeettomaks. On ihanaa, ku on se tilanne, et voi sivust seurata ja kattoo et nyt ne taidot alkaa olla hallinnassa. (Lastentarhaopettaja 3.)

Miten sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista pienryhmässä?

Päiväkodin työntekijöiden havaintojen mukaan pienryhmän sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista monella eri tavalla:

Se tukee sitä lapsen kokonaisvaltasta kehitystä (Lastentarhaopettaja 1).

Pienryhmässä aikuisella on paljon enemmän aikaa lapselle ja lasten havainnointi on helpompaa:

Aikuinen oppii tuntemaan lapsia paljon paremmin (Lastenhoitaja 3).

Siinä syntyy luottamuksellinen ja turvallinen ympäristö, jossa kaikki uskaltavat osallistua toimintaan. Pienryhmä mahdollistaa monien sosiaalisten taitojen sekä ryhmässä toimimisen taitojen oppimisen. Työntekijöiden näkemyksen mukaan myös kieli kehittyy paremmin päiväkotiympäristössä:

Varmaan niinku se taitojen oppiminen monta kertaa nopeutuu täällä. Jos oot vaikka kotona ja sul ei oo sisaruksia ni se on ehkä vähä hitaampaa joku vaikka puheen kehittyminen. (Lastentarhanopettaja 4.)

Molemmissa päiväkodeissa oli myös huomattu konkreettisia kehittymistarinoita etenkin ujojen ja arkojen lasten kohdalla:

Meil on hyvin hiljasii lapsii et ne menee vaa ryhmän mukana ja sit ku ollaa siin pienryhmässä ni niilhän tulee ihan hirveesti hyvii juttui ja tuo omii mielipiteit et se lapsen osallisuus kasvaa hirveesti pienryhmässä (Lastentarhanopettaja 5).

Semmonen esimerkki meil on s2-lapsesta joka ei edellenkää siin isos ryhmässä hirveest puhu saattaa viitata ja sanoo sen yhen asian minkä osaa sanoa mut sitte siin pienryhmässä saattaa puhuu pulputtaa ihan valtavan paljo. Ja siin on se selkee ero et ku niit lapsii ei oo niin paljo ni hän on niinku rohkeempi ja uskaltaa ilmaista itteään. (Lastentarhanopettaja 1.)

Minkälaisia haasteita on lapsen sosiaalisen toimintaympäristön tukemisessa pienryhmässä?

Haasteina pienryhmän sosiaalisessa toimintaympäristössä nähtiin aikuisten tai lasten vaihtuvuus. Lisäksi monikulttuurisuus ja erilaiset temperamenttieroivat luoda haasteita ryhmässä. Lasten häiriökäyttäytyminen tuo myös omat haasteensa ryhmään:

Miten sen porukan jaat kun on arkoja ja villejä lapsia (Lastenhoitaja 3).

Yhtenä haasteena koettiin myös työntekijöiden riittämättömyys:

Vaik on miten pienryhmä, aina ei ehi paneutumaa riittäväst, et voit ihan oikeesti keskittyä vaa siihe, vaan sun takaraivos jyskyttää et mun pitää olla myös tuolla (Lastentarhanopettaja1).

Yhteneväisiä mielipiteitä oli myös ryhmän aikuisten erilaisten kasvatuskäytännöiden aiheuttamista haasteista:

Jos tietää, että tietyn aikuisenkaa, et tota ei haittaa jos miä hypin penkillä, ni tottakai se silloin hyppii siin penkil. Mut sit jos on se toinen joka sanoo, et siä et todellakaa hypi siin penkil, ni lapselle tulee niin monta roolii. Jos ei tiimissä kasvattajien näkemykset kohtaa ni se tekee lapsilleki sellast et ei tiedä miten pitäis olla. (Lastentarjanopettaja 6.)

Se luo sit turvattomuutta, et pitää jokaisen kaa kokeilla rajansa (Lastentarhanopettaja 5).

8 ANALYYSI JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Järvinen ja Mikkola (2015, 42) toteavat, että ryhmät voidaan jakaa esimerkiksi iän mukaan ja niissä tulisi huomioida lasten leikki ja vuorovaikutustaidot. Haastateltavissa päiväkodeissa olikin ikä yksi yleisimmistä jakoperusteista. Kauppila (2005, 139–140) esittää, että pienryhmiä jakaessa tulisi ottaa huomioon lasten mahdollisuus luoda ystävyysuhteita. Tätä pohtivat myös haastateltavat. Heidän mukaansa joskus on kuitenkin parempi lapsen kehityksen kannalta erottaa parhaat ystävät toisistaan pienryhmien ajaksi. Järvisen ja Mikkolan (2015, 42) mukaan pienryhmien ei tarvitse olla samankokoisia. Tämä oli myös yleinen mielipide haastatteluissa. Pienryhmien kokoonpano voi Järvisen ja Mikkolan (2015, 42) mukaan muuttua, jos ryhmässä huomataan haasteita. Tämä kävi ilmi myös haastatteluissa. Lisäksi uusien lasten tulo saattaa muuttaa ryhmäjakoja. Järvinen ja Mikkola (2015, 42) kertovat, että alle kolmevuotiaiden ryhmässä työntekijöiden vaihtuvuudella on kuormittava vaikutus lapselle. Haastatteluiden perusteella joissakin päiväkodeissa kuitenkin kasvattajat voivat vaihtua jopa päivittäin.

Järvisen ja Mikkolan (2015, 139–140) mukaan työntekijöiden tulee tukea lasten keskinäisiä suhteita ja varmistaa lapsen onnistumisen kokemukset vertaisryhmässään. Haastatteluissa kävi ilmi, että mm. hiljaiset ja arat lapset tarvitse-

vat työntekijän kannustusta ja ohjausta osallistuakseen toimintaan ja saadaksesen onnistumisen kokemuksia. Kauppila (2005, 147.) mainitsee mallintamisen yhtenä keinona lapsen vuorovaikutustilanteiden opettamisessa. Haastateltavat kokivatkin pystyvänsä vaikuttamaan sosiaaliseen toimintaympäristöön menemällä toimintaan mukaan. Mathieson (2004, 54) näkee oman toiminnan reflektoinnin tärkeänä työvälteenä lapsen sosiaalisen toimintaympäristön tukemisessa. Haastateltavat eivät tuoneet haastattelussa esille reflektointia, mutta ideana koko haastattelussa oli haastaa työntekijät ajattelemaan omaa toimintaansa kriittisesti. Halme (2011, 93) toteaa, että työntekijöiden tulisi tulkita ja havainnoida lasten viestejä herkästi. Tämä korostuu etenkin maahanmuuttajataustaisilla lapsilla sekä lapsilla, joilla on ongelmia kielenkehityksessä. Haastattelussa mainittiinkin tärkeänä seikkana havainnointi.

Mikkola ja Nivalainen (2009, 31–32) toteavat tekstissään, että lasten on helpompaa hallita omaa toimintaansa pienryhmässä. Haastateltavat mainitsivatkin, että toimivassa pienryhmässä konfliktitilanteita ja erimielisyyksiä on vähemmän ja ne pystytään pääsääntöisesti selvittämään lasten kesken. Mikkola ja Nivalainen (2009, 33–34) mainitsevat, että pienryhmät mahdollistavat rauhallisemman arjen. Myös Koivisto ym. (2005, 150) toteaa, että yleinen melutaso on pienryhmissä pienempi. Haastattelussakin tuli ilmi matalampi melutaso sekä lasten leikkimisen onnistuminen ilman suurempia häiriötekijöitä.

Mikkola ja Nivalainen (2009, 31–32) kertovat, että pienessä ryhmässä aikuisen on helpompi kohdata lapsi kokonaisvaltaisesti ja sitä kautta tukea lasta kehityksessä. Haastateltavatkin toivat esille, että pienessä ryhmässä lapset oppivat uusia asioita ja ovat rohkeampia. Koivisto ym. (2005, 150) tuovat esille pienryhmän ilmapiirin, joka kiireetön, vuorovaikutuksellinen ja innostunut. Heidän mielestään pienryhmätoiminta lisää vastavuoroista vuorovaikutusta lasten välillä ja sitä kautta vahvistaa lasten tervettä itsetuntoa. Haastattelussakin kävi ilmi, että toimivassa pienryhmässä lapset ovat tyytyväisiä, heillä on kavereita ja leikkiminen onnistuu. Lapset eivät myöskään koe kiusaamista eikä yksinäisyyttä. Haastatteluissa tuotiin esille, että suunniteltu toiminta onnistuu paremmin toimivassa pienryhmässä. Koivisto ym. (2005, 150) tuovatkin esille, että motivaatio ja keskittymiskyky lisääntyvät rauhallisessa ryhmässä. Haastattelujen mukaan toimivassa pienryhmässä lapset ovat samalla tasolla ja pystyvät suorittamaan toimintoja saman tasoisesti. Koivisto ym. (2005, 150) kertovat

myös, että pienryhmässä lapsi pystyy harjoittelemaan omia taitojaan. Ver-sossa (2017) on ideana, että lapset selvittävät erimielisyytensä keskenään ai-kuisen avustuksella. Haastatteluissa tuotiinkin esille, että pienryhmässä lapset pyrkivät selvittämään konfliktitilanteet keskenään, kuitenkin aikuisen avustuk-sella.

Haastateltavat kertoivat, että pienryhmän avulla työntekijällä on enemmän ai-kaa lapselle ja havainnointi on helpompaa. Koivisto ym. (2005, 150) mainitse-vat kirjoituksessaan, että lapsen havainnointi ja lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen on helpompaa pienryhmässä. Edelleen Koivisto ym. (2005, 150) mainitsevat, että työntekijän on helpompaa luoda luottamuksellisia suh-teita lapsiin pienryhmässä. Myös haastateltavien mukaan pienryhmässä syn-tyy luottamuksellinen ja turvallinen ympäristö. Aro ja Adenius-Jokivuori (2003, 255) toteavat kirjoituksessaan, että sosiaalisten taitojen mallit lapsi oppii ha-vainnoimalla ja matkimalla. Lapsi seuraa perheenjäseniensä toimintaa, käyt-täytymismallia, eleitä sekä ilmeitä ja harjoittelee näiden mallien avulla. Ahonen (2017, 219) mainitsee, että sosiaalisten taitojen puute voi näkyä hyvinkin sel-keästi, jos lapsi on pieni tai aloittaa ensimmäisen kerran päivähoidon. Haasta-teltavat kertoivatkin, että usein päiväkodissa sosiaaliset taidot kehittyvät pa-remmin, koska käyttäytymismalleja on paljon enemmän. Haastateltavat koki-vat, että pienryhmän sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehi-tystä ja oppimista kokonaisvaltaisesti.

Yhtenä haasteena pienryhmän sosiaalisen toimintaympäristön tukemisessa haastateltavat mainitsivat aikuisten ja lasten vaihtuvuuden. Järvinen ja Mik-kola (2015, 42) kirjoittavatkin, että pienryhmissä tulisi rakentaa pysyvä ja pit-käkestoinen suhde työntekijöiden ja lasten välillä. Halme (2011, 86–87) kokee, että maahanmuuttajataustaisella lapsella uuden kielen omaksuminen vie ai-kansa, jolloin lapsi saattaa vältellä sosiaalisia tilanteita. Monikulttuurisuus näh-tiinkin haastatteluissa yhtenä haasteena. Keltinkangas-Järvinen (2012, 60) to-teea, että lapsen temperamentti voi näkyä lapsen sosiaalisissa taidoissa. Rähä (2004, 135) taas mainitsee, että päiväkodissa lapsi joutuu sovittamaan temperamenttinsa työntekijöiden ja toisten lapsien kanssa. Haastateltavienkin mukaan lasten temperamenttierot voivat luoda haasteita ryhmässä. Keltinkan-gas-Järvinen (2012, 146–148) kirjoittaa, että aggressio saattaa heikentää lap-

sen ystävyysuhteita ja estää sosiaalisten taitojen kehittymisen. Häiriökäyttäytyminen nähtiin myös haastatteluissa yhtenä haastavana tekijänä. Haastatteluissa tuli esille ryhmän työntekijöiden erilaisten kasvatuskäytännöiden aiheuttamat haasteet. Kivijärvi ja Ahlqvist (2005, 151–152) toteavatkin, että pienryhmätoiminta edellyttää koko työyhteisön sitoutumista ja työntekijöiden välistä vuorovaikutusta toiminnan toteuttamisesta ja kehittämisestä. Heidän mielestään onnistuneessa pienryhmätoiminnassa työntekijöillä on luottamus toisiinsa sekä toistensa ammattitaitoon.

Haastattelujen avulla saimme vastauksen tutkimuskysymykseemme: miten pienryhmän sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista? Päiväkodin työntekijöiden näkemyksen mukaan sosiaalinen toimintaympäristö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista kokonaisvaltaisesti. Pienryhmässä lapsen havainnointi ja sitä kautta lapsen taitoja tukevan toiminnan suunnittelu on helpompaa. Myös sosiaaliset taidot sekä ryhmässä toimimisen taidot kehittyvät paremmin pienryhmässä. Pienryhmä mahdollistaa turvallisen ympäristön, jossa epäonnistuminen on sallittua ja jokainen uskaltaa harjoitella taitojaan. Alakysymyksemme oli: miten työntekijät voivat vaikuttaa sosiaaliseen toimintaympäristöön? Työntekijät kokivat, että he voivat vaikuttaa pienryhmän sosiaaliseen toimintaympäristöön havainnoimalla, ohjaamalla, ennakoiden, kannustamalla ja menemällä toimintaan mukaan.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön prosessi sujui ilman suurempia ongelmia. Opinnäytetyön aihe on ollut mielenkiintoinen ja yhteistyö tilaajan kanssa on toiminut hyvin. Saimme hyvän teoriapohjan kasattua ja mielestämme käytimme kattavasti erilaisia lähteitä. Olimme yllättyneitä siitä, että pienryhmätoiminnasta ei löytynyt kovin paljon tietoa, vaikka se on tällä hetkellä hyvinkin paljon pinnalla. Pienryhmätoimintaa sivuttiin monessakin teoksessa, mutta niissä oli jokaisessa lähes samat asiat. Löysimme muutaman opinnäytetyömme aiheita sivuavan opinnäytetyön ja pro gradu -tutkimuksen, mutta aiheesta ei ole vielä tehty väitöskirjoja. Haastavimpana näimme prosessin aloituksen ja aiheen rajaamisen. Opinnäytetyön aihe sisältää paljon monimutkaisia sanoja, joten nämä täytyi selventää ennen työn aloittamista. Teimme kauan töitä otsikon asetteluun

kanssa, koska halusimme saada siitä mahdollisimman työtä kuvaavan. Pysyimme opinnäytetyön suunnitelmassa muilta osin hyvin, mutta aikataulu pääsi venymään. Teoriatiedon kirjoittaminen ja haastattelujen purkaminen siirtyivät myöhemmäksi muiden koulu- ja työtehtävien takia.

Valitsimme haastattelujen toteutusmuodoksi ryhmähaastattelun, mikä osoitautui hyväksi menetelmäksi. Koemme, että vastaukset olisivat olleet hyvin lyhyitä ja samankaltaisia, mikäli haastattelu olisi toteutettu yksilöhaastatteluna tai kyselynä. Kahvipöytäkeskustelut käytiin rennossa ilmapiirissä ja jokainen sai äänensä kuuluville. Työntekijöiden omat kokemukset herättivät hyvin lisää keskustelua aiheesta. Huomasimme haastatteluissa näkemyseroja työntekijöiden kesken. Osaltaan tähän saattoi vaikuttaa ammatillinen pohja tai taustalla oleva kokemus. Vaikka koimme ryhmähaastattelun antoisana, teki se kuitenkin tulosten purkamisesta hankalaa mm. päälle puhumisen ja äänityslaitteiden toimivuuden takia.

Toukokuu oli paras ajankohta haastattelujen toteutukselle tulosten kannalta. Tällöin päiväkodeissa oli toimintakausi loppusuoralla ja työntekijöillä oli paljon havaintoja mm. omasta työskentelystä. Toukokuussa eivät myöskään vielä pyörineet työntekijöiden lomat. Toinen vaihtoehto olisi ollut pitää haastattelut syyskuussa. Tämä olisi ollut opinnäytetyömme kannalta myöhäinen ajankohta ja päiväkodeissa olisi vasta alkanut uusi toimintakausi, eikä pienryhmätoiminta pyörisi vielä tavoitellusti. Tämän takia meille ei jäänyt hirveästi aikaa valmistella haastatteluja tai kerätä kattavaa lähdettä haastattelukysymyksiemme tueksi. Lyhyeen suunnittelu-aikaan nähden saimme kasattua hyvät haastattelukysymykset, jotka vastasivat meidän tutkimuskysymyksiimme.

Haastattelujen tulokset ovat mielestämme luotettavia. Vastaukset kumpusivat haastateltavien vuoden aikana kerrytetyistä kokemuksista. Monet vastaukset havainnollistettiin meille myös konkreettisten esimerkkien avulla. Tuloksia ei voi kuitenkaan yleistää, sillä haastattelimme työntekijöitä vain kahdesta päiväkodista. Lisäksi haastatteluihin ei voinut osallistua päiväkotien kaikki työntekijät, vaan osallistujat poimittiin meille satunnaisesti.

Olemme opinnäytetyössämme huomioineet eettisyyden. Opinnäytetyön alkuvaiheessa teimme kirjallisen hakemuksen Kotkan kaupungille tutkimuslupaa

varten. Myöntävän vastauksen tullessa saimme hankekoordinaattorilta hankkeeseen liittyvän alkukartoituksen tiedot. Nämä tiedot säilytimme koko ajan itsellämme ja niihin ei ole ollut ulkopuolisilla tarkastelu mahdollisuutta. Kartotukset toimivat meille informatiivisena lähteenä, mutta ne avattiin opinnäytetyöhön vain yleisellä tasolla. Haastattelut toteutettiin kahdessa päiväkodissa, joiden nimiä ei missään vaiheessa paljastettu. Haastateltavat pysyivät koko ajan nimettöminä, eikä heistä paljastettu muita tietoja, kuin ammattinimike. Tällä varmistettiin työntekijöiden ”kasvojen säilyvyys”. Haastattelut tallennettiin kahteen nauhoitusvälineeseen, jotka ovat olleet vain meidän käytössämme. Tulosten kirjaamisen jälkeen haastattelut poistettiin asianmukaisesti.

Työllemme voisi ajatella jatkotutkimuksena pienryhmän sosiaalisen toimintaympäristön tarkastelemisen lapsen näkökulmasta. Tutkimuksen voisi toteuttaa toiminnallisesti lapsia havainnoimalla tai laadullisesti lapsia haastatellen. Tällaisessa tutkimuksessa tulisi huomioida lasten osallisuus paremmin. Toisena jatkotutkimuskohteena voisi olla tarkastella fyysisen toimintaympäristön vaikutuksia pienryhmään ja sen sosiaalisiin suhteisiin.

Opinnäytetyön tekeminen on toiminut valtavana oppimiskokemuksena. Se on opettanut meille paljon tutkimustyöstä sekä sen raportoinnista. Työmme teoriaosuus on syventänyt tietoaamme sosiaalisista taidoista, kielenkehityksestä ja niissä esiintyvistä ongelmista. Olemme myös oppineet, miten näitä ongelmia voidaan tukea päiväkodissa. Työ on avannut meille, kuinka tärkeää on pienryhmätoiminta päiväkodissa ja mitä positiivisia seurauksia sillä on. Koemme, että olemme saaneet paljon uutta tietoa ja työkaluja, joita voimme käyttää omassa työskentelyssämme. Olemme päässeet käyttämään jo osaa näistä työkaluista käytännössä.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy.

Ahonen, T. & Lyytinen, P. 2003. Kielen kehityksen vaikeudet. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell Oy, 81–100.

Aro, T. & Adenius-Jokivuori, M. 2003. Sosiaaliset taidot ja itsetunto. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell Oy, 254–274.

Aro, T. 2013. Itsesäätelytaitojen kehitys ja biologinen perusta. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M.-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi - itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Porvoo: Bookwell Oy, 20–41.

Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239.

Hakala, J. 2010. Tutkimusmenetelmän valinnasta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 12–25.

Halme, K. 2011. Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A.-L. (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Opas 13. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino, 86–101.

Hassinen, S. 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Helsinki: Finn lectura.

Huttunen, M. & Jalanko, H. 2017. Puheen ja kielen häiriöt lapsella. Artikkel. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00413 [viitattu 20.8.2017].

Huttunen, M. 2016. ADHD (Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö). Artikkel. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00353 [viitattu 20.8.2017].

Ikonen, A. & Jolkkonen, H. 2010. Lasten terveyttä edistävä päiväkotiympäristö. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13136/anne_ikonen.pdf?sequence=1 [viitattu 29.3.2017].

Järvinen, K & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuden ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Pedatieto Oy.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014.

Kangas, K. 2013. Päiväkodin pienryhmätoiminta ja lasten osallisuus. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. WWW-doku-

mentti. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41305/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201305041555.pdf?sequence=1> [viitattu 29.3.2017].

Karila, K. 2013. Ammattilaissukupolvet varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteuttajina ja kehittäjinä. Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 9–29.

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Jyväskylä: PS-kustannus 2005.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kivijärvi, T. & Ahlqvist, T. 2005. Pienryhmätoiminta ja lapsen yksilöllinen ohjaaminen esiopetuksessa. Teoksessa Kankaanranta, M., Hämäläinen, E. & Gustafsson, M. (toim.) Teatteria tornikamarissa ja matematiikkaa männynkävyillä. Puheenvuoroja esiopetuksesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 151–156.

Koivisto, P., Jaatinen, T., Pehkonen, K., Seppelvirta, A. & Vartiainen, J. 2005. Pienryhmätoiminta Taikalampun päiväkodin esiopetuksessa. Teoksessa Kankaanranta, M., Hämäläinen, E. & Gustafsson, M. (toim.) Teatteria tornikamarissa ja matematiikkaa männynkävyillä. Puheenvuoroja esiopetuksesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 147–150.

Koivunen, P.-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa: Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. 2008. Kotka. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.kotka.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kotka/embeds/kotkwwwstructure/18908_Varhaiskasvatussuunnitelma_Kotka.pdf [viitattu 4.3.2017].

Kulppi, M & Niemelä, H. 2013. Pienryhmän muodostaminen päiväkodissa. Varhaiskasvattajien näkökulmien pohjalta toteutettu toiminnan ohjaus ja havainnointi. Metropolia ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/67461/Kulppi_Marjo_Niemela_Hanna.pdf?sequence=1 [viitattu 29.3.2017].

Kupila, P. 2004. Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Tammi.

Kääpä, T. 2016. Alkukartoituskäyntien muistiinpanot. Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen. Varhaiskasvatuksen kehittämishanke.

Kääpä, T. 2017. Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen. Varhaiskasvatuksen kehittämishankkeen vertaistapaaminen Haukkavuoren koululla 18.1.2017. PowerPoint-esitys.

- Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus: kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Helsinki: Kehitysvammaliitto 2007.
- Launonen, K. 2015. Kehitysvammaisuuteen liittyviä kielen ja kommunikaation piirteitä. Teoksessa Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A. (toim.) Kommunikonin häiriöt syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Gaudeamus, 143–166.
- Liuska, K. & Turunen, T. 2015. Häijyherneitä ja lempeyslientä: Opas lasten ris-tiriitatilanteiden ehkäisyyn. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lyytinen, P. 2003. Kielen kehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell Oy, 48–68.
- Mathieson, K. 2004. Social skills in the early years. Supporting social and behavioural learning. SAGE Publications.
- Marstio, J. 2017. Lasten sosiaaliset taidot vuoropäiväkodissa. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/184198/Jenni_Marstio_pg_2017.pdf?sequence=2 [viitattu 21.9.2017].
- Miettinen, S., Miettinen, M., Nousiainen, I. & Kuokkanen, L. 2000. Itsensä johtaminen sosiaali- ja terveysalalla. Ensimmäinen painos. Helsinki: WSOY.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Ensimmäinen painos. Vantaa: Pedatieto.
- Mullo, A. 2017. Päiväkodit tukemassa lasten sosiaalisia taitoja ja sosiaalista kehitystä. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/123522/Mullo%20Anna.pdf?sequence=1> [viitattu 21.9.2017].
- Ohjeita lasten ja nuorten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen tukemiseksi. 2013. HYKS lastenneurologia. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.mielen-terveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/Documents/Ohjeita_lasten_ja_nuorten_sosiaalisten_vuorovaikutustaitojen_tukemiseksi.pdf [viitattu 9.10.2017].
- Ojala, M. 2015. Varhaiskasvatus, esiopetus ja koulun alku lapsen oppimisen ja kehittymisen näkökulmasta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Ovaska, M. 2004. Päivähoidon laatukriteerit lasten näkökulmasta sadutuksen keinoin. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 166–167.
- Partanen, H. 2015. Sosiaaliset ja tunnetaidot. Videomateriaali. Saatavissa: https://www.youtube.com/watch?v=_ZNM4ITxdFs [viitattu 10.8.2017].
- Pekkala, A. 2013. Pienryhmäpedagogiikan etuja ja haasteita päiväkodin henkilöstön kokemana. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutus-

ohjelma. Opinnäytetyö. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54228/Anne_Pekkala.pdf?sequence=1 [viitattu 29.3.2017].

Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet. Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 69–94.

Räihä, H. 2004. Perheen vuorovaikutus ja lapsen kehitys. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 125–135.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html [viitattu 11.9.2017].

Spiik, K. 2004. Tulokseen tiimityöllä. Helsinki: WSOY.

Suhonen, E. 2006. Parasta aikaa päiväkodissa. Lastentarhaopettajaliiton julkaisu 2006.

Suokas, M. & Virolainen, S. 2012. ”Sikapossu ja ystävät”. Lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen luovilla ja osallistavilla menetelmillä. Laurea ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/45096/Suokas_Virolainen.pdf?sequence=1 [viitattu 15.4.2017].

Varhaiskasvatus. 2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 8.12.2015. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut> [viitattu 22.2.2017].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallitus. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf [viitattu 24.2.2017].

Verso. 2017. MiniVerso: Sovittelu varhaiskasvatussyksiköiden hyvinvoinnin rakentajana. WWW-sivut. Saatavissa: <http://www.ssf-ffm.com/vertaissovittelu/index.php?id=MINIVERSO> [viitattu 20.8.2017].

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.

Yliruka, L. 2006. Kuvastin – Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Helsinki: STAKES.